

OVER MUREN HEEN

Lody van de Kamp &
Oumaima Al Abdellaoui

*Een hoopvolle
briefwisseling*

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

Ontwerp omslag: Andries Mol
Foto omslag: Ietje van Dijken
Lay-out binnenwerk: Gewoon Geertje

ISBN 978 90 239 5675 4
ISBN 978 90 239 5676 1 (ebook)
NUR 716/717
www.kokboekencentrum.nl

© 2019 **KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht**

Alle rechten voorbehouden

Uitgeverij KokBoekencentrum vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

1. Het wordt spannend!

Beste Oumaima,

Wat een verschillen tussen jouw wereld en de mijne! Jij komt uit de Zaanstreek en volgt het voortgezet onderwijs. In de komende jaren zul je vast allerlei keuzes maken, die de rest van je – hopelijk lange – leven gaan bepalen.

Ik ben geboren in een heel ander deel van Nederland: Twente. De tijd dat ik de school doorliep en belangrijke keuzes maakte, is inmiddels al vele jaren geleden. Ik ben nu vader, grootvader en zelfs overgrootvader.

Maar liefst meer dan een halve eeuw geschiedenis ligt er tussen jouw jeugd en die van mij. Toch hebben wij ervoor gekozen om samen, al schrijvend, met elkaar van gedachten te wisselen over jouw en mijn wereld, over wat jou en mij raakt en boeit, over de samenleving om ons heen. We hopen met dit boek te bewijzen dat ‘bekend’ meestal ook ‘bemind’ maakt. We willen proberen zowel de islamitische als de joodse wereld een beetje toegankelijker te maken, voor elkaar en voor de mensen die bij ons horen. We gaan bovendien kijken naar wat ons samenbindt, niet alleen naar wat ons scheidt. En we zullen waarschijnlijk ontdekken welke misvattingen er over onze wederzijdse gemeenschappen bestaan, zoals meestal het geval is wanneer gebrek aan kennis in stand

gehouden wordt. Wie weet, blijkt zelfs dat we meer culturele en religieuze overeenkomsten hebben dan je in eerste instantie denken zou.

Het ziet er, hoe dan ook, naar uit dat dit niet alleen een interessante, maar ook een spannende schrijversreis gaat worden. Dat bleek al gauw tijdens het gesprek dat wij ter voorbereiding op deze gedachtewisseling hadden.

Zoals ik je beloofde, vertel ik je graag eerst in het kort mijn levensgeschiedenis. In 1948 werd ik als Lody Benno geboren in Enschede. Daar groeide ik halverwege de vorige eeuw op te midden van een kleine joodse gemeenschap. Mijn schoolloopbaan begon op de openbare Montessorischool. Daarna volgde de hbs, de voorloper van de huidige havo en het vwo. Mijn ouders, afstammelingen van oude Nederlands-joodse families, kwamen beiden uit de Gelderse Achterhoek.

Ik heb een iets oudere zus, die inmiddels al jaren in Israël woont.

**We hopen met dit boek
te bewijzen dat 'bekend'
meestal ook 'bemind' maakt.**

Ik wilde rabbijn worden. Daarvoor moest ik naar het buitenland. Het eerste deel

van mijn studie volgde ik in Zwitserland; het tweede deel in Engeland. In Londen leerde ik mijn vrouw kennen en daar werd ook onze oudste dochter geboren.

Gedurende een aantal jaren werkte ik als rabbijn in Londen, maar daarna kwam ik terug naar Nederland, waar mijn vrouw en ik nog vier kinderen kregen. Ik werd rabbijn in Den Haag en vervolgens in Amsterdam. Verhuizen hoort nu eenmaal een beetje bij het vak van een rabbijn.

Ik was daarnaast actief op allerlei andere terreinen. Ik publiceerde veel, reisde veel, gaf les en was betrokken bij de plaatselijke politiek. Nog steeds geef ik presentaties en spreekbeurten en ik leid nog altijd studiereizen in het buitenland. De laatste jaren werk ik bovendien – samen met mijn goede vriend Said Bensellam – met jongeren in Amsterdam en andere plaatsen in ons land. Na mijn pensionering heb ik dus nog niet veel tijd gehad om gewoon niets te doen.

**Ik werd rabbijn in Londen,
Den Haag, en vervolgens
in Amsterdam.**

Dat was in vogelvlucht mijn bestaan tot nu toe. Bewust gebruik ik het woord ‘vogelvlucht’. Het is allemaal kort en van bovenaf beschouwd. Als ik de vogel hier en daar zou laten landen, dan werden er veel mooie, leerzame, maar ook moeizame momenten zichtbaar.

Beste Oumaima, nu kijk ik uit naar jouw levensverhaal – waarschijnlijk ook in vogelvlucht – voordat we onze vogels laten afdalen om hen een blik te laten werpen op de details van onze levens en onze levensvisies.

Met een hartelijke groet,

Lody

2. Een beetje van hier, een beetje van daar...

Beste meneer Van de Kamp,

Verschillen zijn mooi! Het is een kunst de pracht van verschillen in te zien, een *skill*, die niet iedereen bezit. Dat vind ik jammer. Wat zou onze samenleving goed functioneren als alle mensen optimistisch waren over verschillen zoals die tussen u en mij!

Vergeleken bij u kom ik inderdaad nog maar pas kijken. Ik heb al wel redelijk veel meegemaakt dat mijn karakter gevormd heeft, maar – en dat is het grappige aan leeftijden – elk jaar denk je dat je de meeste dingen nu wel weet en dat je persoonlijkheid niet meer echt veranderen zal. Als je echter opnieuw een jaar verder bent en je kijkt terug, dan zie je dat je toch weer meer volwassen bent geworden. De ‘ik’ van een jaar geleden lijkt opeens wat dom en kinderachtig vergeleken bij de nieuwe *update* van je ‘ik’. Blijft dit een leven lang zo of stoppen die *updates* op een dag?

Als ik alle wijze volwassenen om me heen moet geloven, heb ik geen idee van wat me allemaal te wachten staat. Ik ben echter geen standaard geval en ik heb wel wat vertrouwen in mezelf en mijn ervaringen. De tijd zal leren hoe het werkelijk gaat uitpakken.

Genoeg over de toekomst, laten we in mijn levensgeschiedenis duiken. Ik groeide op in de Zaanse witte wijk Westerwating, die bekend staat om zijn saaiheid. Op school en op straat leefde ik in een Nederlandse sfeer, maar thuis spraken we Marokkaans, aten we Marokkaans, kreeg ik Arabische les en lazen we uit de Koran. Mijn ouders probeerden me de goede aspecten bij te brengen van zowel de Marokkaanse als de Nederlandse cultuur. Daar ben ik blij mee.

**Je ziet het al aankomen:
identiteitscrisis!**

Het feit dat mijn opvoeding bestond uit een mix van Marokko en Nederland had echter ook nadelen. Een beetje van hier, een beetje van daar... Volop verschillen... Je ziet het al aankomen: identiteitscrisis!

Naarmate ik ouder werd, begonnen de vragen zich op te hopen. Want wie was ik nu eigenlijk? Op school was ik altijd anders, ‘die ene Marokkaanse’. Ik ondervond zo nu en dan problemen met kinderen uit mijn klas. Op het voortgezet onderwijs werd het er niet gemakkelijker op. Kon ik eerst nog steun vinden bij leerkrachten, nu zat ik in een omgeving waar docenten weinig meer om je gaven, of – nog erger – zich ook tegen je keerden.

Ik voelde me absoluut niet Nederlands, maar op vakantie in Marokko was ik ‘die ene Nederlandse’. Zelfs voor de Marokkanen in Amsterdam toonde ik te veel Hollandse trekjes. De volwassen vrienden van mijn vader vonden me juist bijzonder. Het kunnen memoriseren van de hele Koran, het winnen van *tajweed*-wedstrijden – de *tajweed* (التجويد) heeft

betrekking op de regels voor een correcte en mooie recitatie van de Koran –, mijn goede prestaties op school en het feit dat ik op jonge leeftijd al zo volwassen overkwam, maakte dat de volwassen intellectuelen mij bijzonder vonden. Grappig, hoe je in de ogen van de een niks waard bent en in de ogen van een ander juist uniek bent.

**Verschillen zijn juist mooi;
een aangepast etiket
is uniek in plaats van raar.**

Keer op keer worstelde ik met mijn identiteit. Heel moeizaam, heel langzaam en stapsgewijs leerde ik hiermee omgaan. En daar

ben ik tot op de dag van vandaag eigenlijk nog steeds mee bezig. Momenteel ben ik een Marokkaans-Nederlandse tiener, een hoofddoek dragende moslima, een vwo-leerling die tot het inzicht gekomen is dat er niet op elke persoon een standaard etiket geplakt hoeft te worden, dus ook niet op mij.

Want zoals ik al zei: verschillen zijn juist mooi. Een aangepast etiket is uniek in plaats van raar. De problemen die ik nog steeds dagelijks ervaar, maken mij tot wie ik ben. Als ik apart ben, dan ben ik dat met trots. Negatieve ervaringen aan de ene kant en positieve ervaringen aan de andere kant hebben blijkbaar een redelijke balans doen ontstaan. Ze vormen me nog steeds.

Hartelijke groet!

Oumaima

3. De gruwelijke oorlog overleefd...

Beste Oumaima,

Voordat we verdergaan, zou ik willen voorstellen dat we elkaar tutoyeren. Ik ben dus Lody. Misschien vind je dat eerst een beetje lastig, maar we zijn van plan veel met elkaar te delen en dat gaat waarschijnlijk gemakkelijker als je elkaar gewoon ‘je’ noemt.

Jij groeide op tegen een totaal andere achtergrond dan ik. Je was niet alleen bezig met opgroeien en je ontwikkelen, maar – zo begrijp ik uit wat je schrijft – je moest in de ogen van je omgeving ook nog eens ‘lid worden van Nederland’. Mag ik het zo vertalen?

Dat hoefde ik niet. Ik stam van oude Nederlandse, joodse families. Mijn voorouders – zowel van mijn moeders als van mijn vaders kant – kwamen een kleine driehonderd jaar geleden vanuit het Oosten naar Nederland. Het ‘lid worden van Nederland’ hebben zij al voor mij gedaan.

Mijn vader is in het begin van de vorige eeuw geboren in het kleine Gelderse stadje Borculo. Mijn moeder kwam uit het nabijgelegen Ruurlo. Ze kenden elkaar als kinderen. Enkele jaren voor de Tweede Wereldoorlog trouwde mijn

vader. Niet met mijn moeder, maar met een joods meisje uit Arnhem. Samen kregen ze twee jongetjes.

De oorlog brak uit en het hele gezin werd naar het concentratiekamp Auschwitz in Polen gedeporteerd. Mijn vader was de enige die de hel daar overleefde. Na de bevrijding kwam hij alleen terug.

Mijn moeder overleefde de oorlog door onder te duiken. Al die jaren zwierf zij ons hele land door, van het ene onderduikadres naar het andere. Pas na de bevrijding in 1945 kwam ze erachter dat alleen haar zusje en zichzelf nog in leven waren. Haar ouders en haar broer waren in de concentratiekampen omgebracht.

Na de oorlogsjaren ontmoetten mijn vader en mijn moeder elkaar weer en zij trouwden. Uit dat huwelijk werden mijn zus en ik geboren.

De vreselijk oorlog is weliswaar van vóór mijn tijd, maar heeft toch alles met mij en mijn geschiedenis te maken. Ik draag twee voornamen, Lody en Benno. Zo heetten ook de kinderen uit het eerste huwelijk van mijn vader, die de oorlog niet hebben overleefd. Bij aankomst in Auschwitz was de eerste Lody 4 jaar oud; zijn broertje Benno 9 maanden.

**Mijn vader overleefde
als enige in het gezin
de hel van Auschwitz.**

Anders dan jij hoefde ik dus nooit 'lid te worden van Nederland', maar ik heb in die naoorlogse jaren samen met mijn ouders en zus toch

wel moeten zoeken naar onze plek in een land dat zich probeerde te herstellen van de oorlogstragedie.

Als joods jochie was ik, samen met een paar andere joodse kinderen, wel altijd een soort uitzondering in de klas. In die tijd had je zaterdags nog gewoon school in Nederland, maar ik hoorde bij de weinige kinderen die dan niet gingen. Wij hadden *sjabbat*. Ook op de joodse feestdagen zaten wij in de synagoge in plaats van in de schoolbanken.

De rest van de klas, de juffrouw en de meester waren daaraan gewend. Alleen werd ik daardoor soms een klein beetje voorgetrokken. Omdat wij niet meededen met het kerstfeest dat alle andere kinderen vierden, koos de hoofdmeester ons elk jaar uit om de kerstboom te versieren. Zo hadden wij toch ook een beetje feest.

Op de middelbare school werd het wat ingewikkelder met die *sjabbat*. De gemiste lessen moesten worden ingehaald. Elke zondagmiddag ging ik naar een klasgenoot om alles over te schrijven wat ik zaterdags gemist had. Daarna was het leren geblazen. De hele zondagavond.

Negatieve dingen, in de zin van antisemitisme, heb ik op school eigenlijk nooit meegemaakt. Op straat werd ik weleens nageroepen door kinderen uit de buurt. Om de hoek woonde een nare vent. Ik weet nog dat hij Henkie heette. Ik was bang voor hem. Hij schold mij vaak uit voor ‘rotjood’. Dat deed hij totdat een niet-joodse buurman hem een keer hoorde. Henkie kreeg toen een ongelooflijke draai om zijn oren. Daarna heb ik nooit meer last van hem gehad.

**De hoofdmeester koos ons
uit om de kerstboom
te versieren.**

Al met al heb ik van mijn jeugd jaren een positief beeld overgehouden. Waarschijnlijk komt dat ook door de houding van mijn ouders. Nu ik terugkijk, verbaas ik mij over die houding. In de tijd dat ik naar school ging, was de gruwelijke oorlog waarover binnen onze gemeenschap altijd werd gesproken, nog maar pas voorbij. Het was slechts een paar jaar geleden dat al die gezinsleden waren omgebracht, die ik nooit had gekend. Opa's en oma's, ooms en tantes, neefjes en nichtjes, halfbroertjes...

Toch slaagden mijn ouders erin ons een fijne jeugd te bezorgen. Mijn vader maakte van hout mooi speelgoed: een poppenhuis voor mijn zusje, een grote vrachtauto voor mij. Eens stond er een zelfgemaakt wandelwagentje in de gang en ook een keer een heuse garage voor mijn autootjes. Op onze verjaardagen organiseerde mijn moeder een kinderfeestje. En tijdens de vrije woensdagmiddagen fietste ze met ons naar het bos om paddenstoelen of kastanjes te zoeken.

Dat lukte deze vader en moeder allemaal, terwijl ze kort daarvoor zo ontzettend veel verdriet te verwerken hadden gekregen. Een heel enkele keer werd dat verdriet zichtbaar, heel even. Voor ons gevoel zomaar, ineens. Dat viel dan niet mee. Voor kinderen is het moeilijk een huilende moeder of vader te zien. Toch hadden wij een heerlijk, onbezorgd leven-tje.

Dat leven speelde zich trouwens wel af in een ander soort Nederland dan ik nu ken en waar ik mij nu zo druk over maken kan.

Spreek je met je ouders of grootouders weleens met je over hun komst naar Nederland? Dat moet toch niet gemakkelijk zijn geweest destijds. Herken je in de ervaringen in hun eerste

Nederlandse jaren iets van wat er nu om jou heen gebeurt, in
jouw wereld, op jouw school? Daar ben ik benieuwd naar.

Met een hartelijke groet,

Lody